

Ady Endre költészetének fogadtatása 1908 előtt

(Az első két kötet fogadtatása) Irodalomtörténeti közhely, hogy az első „igazi” Ady kötet az 1906-ban megjelent *Új versek*. Ez az a könyv, mely a korábbi kötetekhez képest jelentős (ha nem is nagyszámú) olvasói érdeklődést, s igen erőteljes kritikai visszhangot is kiváltott, s mely utóbb korszakfordulóként értelmeződött a magyarországi irodalmi modernség történetében. Az irodalomtörténet-írásban lényegében máig olyan eseményként tartjuk számon a kötet megjelenését, mint ami új fejezetet nyitott régiek és újak, a konzervatív irodalomkritika és a modern irodalom vitájában is.

Az 1899 júniusában Ábrányi Emil előszavával megjelenő *Versek* című kötetről közölt kritikák - ha a kötet fogadtatása valóban nem is nevezhető fergetesnek - általában pozitívan értékelik a fiatal vidéki költő jelentkezését. Az írások jelentős része Ady szűkebb pátriájából származik, közölt a kötetéről ismertetést a Szilágy, a Debreceni Ellenőr, a nagyváradi Szabadság, az Aradi Közlöny és a Nagyvárad, de publikál rövid recenziót az Új Idők, A Hét, a Vasárnapi Újság, sőt Rákosi Jenő lapja, a Budapesti Hírlap is. A *Versek*ről megjelent írások jobbára az elsőkötetes szerzők műveiről szóló ismertetések sablonjait ismételve állapítják meg, hogy a fiatal költő figyelemre méltó tehetség. Az Új Idők szignálatlan kritikájában például a következőket olvashatjuk: „Nem akarom ugyan mondani, hogy Ady Endre kész poéta, azt sem, hogy hírével megtelik majd a világ, de van mély érzése, erős magyarsága s amit elmond, abban találsz eredetiséget is.”¹ A Hét pedig mint „izmos talentumot”² üdvözli a Adyt, s ekkor még a Budapesti Hírlap is fölhívja olvasói figyelmét a frissen jelentkező tehetségre.

A későbbi történet szempontjából leginkább a Nagyvárad című napilap ismertetése érdemel figyelmet, melynek kritikusja már ekkor megjegyzi: „De mondjuk meg őszintén a kedves poétának azt is, hogy versei arra is rávállanak, hogy még – nagyon fiatal. Ezért van bennök annyi világfájdalom, annyi blazírtság, annyi modernség. De reméljük, hogy e tulajdonságait le fogja vetkőzni a korrallal. [...] Több naívságot, kevesebb blazírtságot remélünk a jövőben Ady Endrétől, akkor lesz igazi poéta.”³ Noha korai versei nem is feltétlenül mindig tükrözik Ady irodalmi elkötelezettségét és a korabeli magyar irodalmi mezőnyön belüli önpozicionálását, publicisztikájából világosan kiolvashatjuk, hogy a konzervatív irodalom és a hivatalos kritika részéről „kozmpopolitának” nevezett modernebb szemléletű irodalom közül Ady már ekkor az utóbbit választja. 1899. január 25-én a Debreczeni Főiskolai Lapokban Berczik Árpád vígjátékát ismertetve megjegyzi: „Berczik darabját azért dicsérik sokan, mert a nemzeti iránnyt követi. Egy rövid disztinkciót legyen szabad nekem itt tenni: Az

¹ ADY Endre, *Összes versek*, I, s. a. r. KOCZKÁS Sándor, Bp., Akadémiai, 1969, 194-195.

² *I. m.*, 196.

³ *I. m.*, 195.

irodalomban nincs jogcíme annak, ami *csupán nemzeti* - általános emberi vonások nélkül. Az *örök emberi* hassza át a nemzeti irányú produktumait, mert csakis így számíthatnak komoly értékre, igazi sikerre.”⁴

Az 1903-ban megjelenő *Még egyszer* című kötet, ha a számszerű adatokat nézzük, majdnem kétszer akkora figyelmet váltott, ki mint a *Versek*, amiről pedig Ady a Szigligeti Társaságnak címzett támogatást kérő levelében így ír: „[...] *Versek* című kötetem olyan sikert aratott, amilyent fiatal poétáé évek óta nem”.⁵ S az új kötetet propagáló Miskolci Napló is mint „a legrokonszenvesebb és legtehetségesebb fiatal poéták egyiké”-t mutatja be Adyt. De Ady nagyváradi újságíró kollégája, Fehér Dezső is a *Még egyszer* kötet kapcsán arról ír, hogy Ady „kiadott Debrecenben egy »Versek« című kötetet, amelyről olyan kritikások, mint Rákosi Jenő, Kiss József, úgy írtak, hogy a magyar poézis hervadó kertjében kifakadt egy gyönyörűségecske eleven rózsaszál, s a legnagyobb magyar poétát vélik felismerni az Ady Endre jövendőjében.”⁶ A regionális lapok mellett közöl kritikát a *Még egyszer*ről a Budapesti Napló Vészi József tollából, a Magyar Génusz Gellért Oszkártól, ezeken kívül olvashatunk ismertetést a kötetéről a Pesti Hírlapban, a Jövendőben, a Magyar Közéletben, az Ország-Világban, az Új Időkben, a Vasárnapi Újságban (talán Schöpflintől), a Pesti Naplóban és a Képes Folyóiratban.

A *Még egyszer* kritikai fogadtatásából főként azokra a motívumokra érdemes figyelni, amelyek majd vissza-visszatérő elemei lesznek az „igazi” Ady recepciójának is. Vészi József Ady versei kapcsán a modernséget és a modern lírával megjelenő újfajta szubjektivitást emeli ki,⁷ míg Gellért Oszkár kritikájában a versek homályosságára utal: „Érzi-e a fájdalmat ez az ember, vagy világnézete a fájdalom? Nem tudni. Egyet tudni: hogy – akaratlanul-e, akaratlanul-e hibái takarására – keresve keresi a homályost. És valószínű, hogy megmosolyog engem, ha nem értem őt, és valószínű, hogy megmosolyog, ha állítom, hogy értem. Természetes; mint nem lehet érteni a homályt és mint lehet érteni egyáltalában valamit?”⁸ Találunk kevésbé elfogadó bírálatot is, melyekben már a későbbi konzervatív kritikák frazeológiája szólal meg. Ráskai Ferenc írja a kötetéről a Pesti Hírlapban: „Ady Endre hagyjon fel beteges modorával, amely tehetségét felémészto irányba tereli. Hogy még világosabbak legyünk: »áldomást« ne az elzüllött zsenikre tartson, mint ezt egyik versében teszi.”⁹ Mások a kötet verseinek pesszimizista világnézetét kifogásolták: „Forrongó tehetsége bizonyára a sötét pesszimizmustól megtisztulva jelentkezik majd legközelebbi kötetében.” – írja az Ország-Világ név nélküli bírálója.¹⁰

⁴ ADY Endre, *Összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok*, I, s. a. r. VEZÉR Erzsébet, Bp., Akadémiai, 1990², 82.

⁵ ADY Endre, *Összes versek*, II, s. a. r. KOCZKÁS Sándor, Bp., Akadémiai, 1988, 214.

⁶ *I. m.*, 220.

⁷ *I. m.*, 221.

⁸ *I. m.*, 222.

⁹ *I. m.*, 225.

¹⁰ *I. m.*, 227.

(*Az Új versek és a Vér és arany kritikai visszhangja*) „Magyar költő még nem támasztott akkora zajt maga körül, mint *Ady Endre*. Ezt a zajt ő maga provokálta.” – írja az *Új versek* kapcsán Schöpflin.¹¹ Ezt a „maga provokálta zajt” azonban nem csak az „*Ady-líra* egykori provokatív beszéde”¹² váltotta ki, hanem maga a szerző is gondoskodott róla, hogy az első két kötet (ahogy fentebb látható volt: korántsem sikertelen) fogadtatása után az *Új versek* még nagyobb kritikai visszhangot váltson ki. Ady ugyanis tudatosan építette fel, s lehetőségei szerint irányítani is próbálta kötetének fogadtatását.¹³ Az 1906. január 25-én a Budapesti Naplóban megjelent írása Ignotus *Olvasás közben* című könyvéről – mintegy a hamarosan megjelenő kötetének befogadását előkészítendő megnevezve az ellenfelet - támadás volt Szilágy vármegye s általában az elmaradottság és a konzervatív irodalmi ízlés ellen is: „Valóságos s minden Gyulaiaknál, Riedleknél előkelőbb papja Aranyynak Ignotus. Én kurjongattam valamikor diáktorokkal a Csonkatorony táján. Debrecen óskollégiumának életét én ismerem. A magyar Kálvin nekem adta a maga szigorú utasításait valamikor. És én vagyok a hitetlen. És ha ezerszer kiátkoznak, én mégsem tartom másnak Aranyt, mint a kádenciázó magyar falusi nótárius fejlett típusának.”¹⁴ Az *Új versek* előzetes hírverése is jelentős irodalmi eseményt ígért. A Budapesti Napló szignálatlan előfizetői felhívása például ekképpen: „*Ady Endre* versei felett nem lehet egyszerűen napirendre térni: újra el kell olvasni őket, kritizálni kell őket, lelkesedni kell értük – vagy felháborodni. [...] *Ady Endre* verskötetének megjelenése minden bizonnyal érdekes esemény lesz azok számára, akiknek konzervativizmusa a régi formákhoz ragaszkodik, még inkább azoknak, akik óhajtva várják egy új művészet megszületését, és mindenkinek, aki szeretettel és érdeklődéssel nézi: mint keresi egy erős poéta-individuum a maga külön művészetét.”¹⁵

A kötet kritikáit végigolvasva igazat adhatunk Kosztolánczy Tibornak abban, hogy a megjelent bírálatokat alapvetően a rajongó, vagy legalábbis az elismerő hangnem jellemzi. Kosztolánczy meggyőző magyarázatát is adja ennek, amikor rámutat arra, hogy a kötetéről megjelent kritikák jelentős része *Ady* személyéhez valamilyen módon közel álló emberektől származnak, jó részüket a Budapesti Naplónak dolgozó újságírók publikálták. Értékelését azonban, mely szerint „az 1906 januári vitára [...] nem találunk más magyarázatot, mint azt, hogy sértő megjegyzéseivel a legnagyobb közfigyelmet akarja kiváltani”,¹⁶ némileg árnyalni kell. A vita, a költő személyét ért támadásokban kifejeződő meg-nem-értés ugyanis része volt

¹¹ SCHÖPFLIN Aladár, *A magyar irodalom története a XX. században*, s. a. r. SEBES Katalin, Bp., Szépirodalmi, 1990, 243.

¹² EISEMANN György, *Modernitás, nyelv, szimbólum = A magyar irodalom története. 1800-tól 1919-ig*, főszerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, Bp., Gondolat, 2007, II, 702.

¹³ Vö. KOSZTOLÁNCZY Tibor, „*Rajongj érte, vagy szídd le a sárga / földig – jámbor embertársam –, / az nekem mindegy.*”: *Az Új versek fogadtatásáról*, *Iskolakultúra*, 2006/7–8, 54–62.

¹⁴ ADY Endre, *Összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok*, VII, s. a. r. KISPÉTER András, VARGA József, Bp., Akadémiai, 1968, 106.

¹⁵ ADY Endre, *Összes versek*, II, i. m., 234. (Kiemelés az eredetiben.)

¹⁶ KOSZTOLÁNCZY Tibor, „*Rajongj érte, vagy szídd le a sárga / földig – jámbor embertársam –, / az nekem mindegy.*”, i. m., 56.

annak a költői szerepfelfogásnak, melyet Ady például Verlaine-ről írva publicisztikájában kifejt. Az Ignotus-cikk után őt ért támadásra a nagyváradi Szabadságban közölt válaszában azt írja: „A támadásokat megszoktam. Nyilván: vagyok valaki.”¹⁷ Feltűnően rímel erre az, ahogy Abel Bonnard állami kitüntetése kapcsán 1906-ban megjelent cikkében a hivatalos irodalom által elismert fiatal költővel a mellőzött Verlaine-t állítja szembe: „És Verlaine. Nem kapott prix de Rome-ot soha a vén vagabundus. Ám volt valaki.”¹⁸ Ady számára a modern költő ideálja ekkor az el nem ismert, a támadott (máshol Victor Hugoval szembeállított) Verlaine volt, a tömeggel szemben egy új költői egyéniség képviselőjét látta a francia költőben, éppen ezért is reagálhatott egy évvel később érzékenyen a Franciaországban formálódó Verlaine-kultuszra.¹⁹ Ady számára tehát saját modernségének és költői jelentőségének visszaigazolását jelentették az őt ért bíráló kritikák. S egyben belépés volt abba az irodalmi miliőbe, mely az 1890-es évek eleje óta viták során át jelölte ki a népnemzeti konzervativizmus és a modern irodalom törésvonalait.

Kosztolánczy Tibor említett tanulmányában felveti annak a szükségét is, hogy nemcsak az első „igazi Ady-kötet” és a konzervatív kritika viszonyát kell az általa feltárt tények és összefüggések ismeretében újragondolni, hanem azt is, hogy „[e]rős kritikával kell olvasnunk a Lédának szóló Ady-leveleket is”, melyekben a költő az őt ért támadásokról panaszkodik.²⁰ Az *Új versekről* szóló kritikákat újraolvasva mindezt szintén feltétlenül indokolt lehet, hisz a kötetéről 1907 augusztusában bírálatot közlő Budapesti Szemle is finoman ad hangot kritikájának, noha a bírálat végkövetkeztetése egyértelmű: „Mint mikor kórón és bogáncson keresztülhatolva egy-két ibolyát találunk, az *Új versek* közt is akad néhány sikerültebb, mint például *A könnyek asszonya*, *A fehér csönd*, *Az én menyasszonyom*, de ezek sem lépik túl a középszerűség mértékét.”²¹ Az *Új versek* s még a *Vér és arany* kritikái sem polarizálódnak tehát egyértelműen, viszont gyakran utalnak a vita szituációjára. A pozitívan értékelő kritikák egy része is úgy helyezi el Adyt a korabeli irodalmi kontextusban, hogy kiemelik kötetének azokat a momentumait, melyek eltérnek a hivatalos, konzervatív irodalmi ízléstől, s melyek vitát gerjeszhetnek (az *Új versek*ben ez főként a hazafiaság kérdését, a *Vér és arany*ban pedig a magyarsághoz való viszony mellett a költői nyelv „homályosságát” jelenti). Számolnunk kell azonban azzal is, hogy nem a nyomtatott sajtó az egyetlen médium vagy közeg, ahol támadás érthette Adyt. A korabeli kávéházak újság- és irodalomolvasó közönsége, s egyéb személyes kapcsolatok révén hasonló, sőt esetlegesen durvább kritikák fogalmazódhattak meg. Erről a kötetek némelyik recenziója is tanúskodik. Az *Új verseket* a Huszadik Században

¹⁷ ADY Endre, *Összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok*, VII., i. m., 123.

¹⁸ ADY Endre, *Összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok*, VIII., s. a. r. VEZÉR Erzsébet, Bp., Akadémiai, 1968, 13.

¹⁹ ADY Endre, *Összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok*, IX., s. a. r. VEZÉR Erzsébet, Bp., Akadémiai, 1973, 48-49.

²⁰ KOSZTOLÁNCZY Tibor, „Rajongj érte, vagy szídd le a sárga / földig – jámbor embertársam –, / az nekem mindegy.”, i. m., 59.

²¹ ADY Endre, *Összes versek*, II., i. m., 277.

ismertető Bürger Ernő jegyzi meg például: „Magam is hallottam egy országos nevű kisfaludysta költőnk szájából a szentenciát, hogy: »Van benne poétaság, csak ellovalta a dolgát azzal, hogy odaadta magát a hazafiatlan iránynak. Nem lesz belőle soha semmi se.«”²² A Zólyomvármegyei Hírlap kritikusa, Vissnyovszky Rezső a *Vér és arany*ról szóló írásában örökíti meg egy hasonló kávéházi jelenetet.²³ Közismert továbbá az, ahogy már egyetemi hallgatóként a modern magyar irodalom megteremtésének gondolatával induló Babits, Juhász Gyula és Kosztolányi levelezésük tanúsága szerint Adyt és az *Új versek* kötet megjelenését fogadták. Juhász Gyula leveleiben 1905-től jelenik meg Ady neve, s mindig pozitív kontextusban; 1905 decemberében az *Új versek* megjelenése előtt a kolozsvári Új Században megjelent írása is így jellemzi Adyt: „Sok fanatikus barátja van s temérdek fanatikus ellensége. Emberek, ez Valaki! Megmondom, ki: a legnagyobb magyar költő; Ady Endre. Az ő verseit mohó gyönyörűséggel olvassák a magyar modernnek, és fogcsikorgató ellenkezéssel a szívós maradiak. Igen, a maradyak! Kígyót, békát kiabálnak rá. Kozmopolita, beteg, dekadens, veszedelmes! És a verseit nem lehet érteni!”²⁴ Kosztolányi és Babits viszont komoly ellenérzésekkel fogadják Ady kötetét, s ami még inkább érdekes, hogy levélváltásukban a későbbi konzervatív kritika Ady-ellenes frázisai jelennek meg.²⁵

A *Vér és arany* kritikai visszhangja, ha alapvetően hasonló is, mint az *Új verseké*, némileg mégis eltér attól. A fordulat – amennyiben lehet erről beszélni – a kötet recepciójában Ignóty Magyar Hírlapban megjelent tárcája után következett. 1908. január 14-én, a megjelenés napján Ady ezt írja Lédának: „Egyébként is olyan vagyok, mint egy üldözött vad. Az Ignóty kritikája megvadította az ellenségeimet.”²⁶ Két nap múlva jelenik meg az Alkotmányban Friedrich István Göröcsöni Dénes álnéven írt durva hangvételű kritikája. Az ezt megelőző írások Ady kötetét és költészetét a társadalmi, szellemi, művészi és irodalmi modernizáció kontextusában igyekeztek megragadni, ki-ki saját irodalmi és esetenként politikai beállítottsága szerint (a Népszavában Bresztovszky Ernő például azt írja: „ez az Ady-kötet a marxisták argumentuma.”²⁷). Jelenik meg kritika a kötetéről Kosztolányitól (ő A Hétbe és az Új Időkbe is ír), Schöpflin Aladártól, Hatvany Lajostól.

A kritikákat olvasva az is világossá válik, hogy a modern irodalomszemlélet ugyanazokat lényeges motívumokat, poétikai jelenségeket emeli ki Ady költészetéből, mint a konzervatív kritika, csak más előjellel tárgyalja és értékeli azokat. Ignóty Magyar Hírlapban közölt kritikájában az Ady-versek megértésének problematikájával kapcsolatban olyan művészetfelfogás és irodalmi szövegbefogadás vázlatát írja

²² I. m., 270.

²³ ADY Endre, *Összes versek*, III, s. a. r. KOCZKÁS Sándor és KISPÉTER András, Bp., Akadémiai-Argumentum, 1995, 177.

²⁴ ADY Endre, *Összes versek*, II., i. m., 234.

²⁵ BABITS–JUHÁSZ–KOSZTOLÁNYI *levelezése*, s. a. r. BELIA György, Bp., Akadémiai, 1959, 108–116.

²⁶ ADY Endre *levelezése*, II, s. a. r. HEGYI Katalin, VITÁLYOS László, jegyz. VITÁLYOS László, Bp., Akadémiai-Argumentum, 2001, 9.

²⁷ ADY Endre, *Összes versek*, III, i. m., 141.

körül, amelyben a művek megértésének csak egyik, s a műérzékelés egyéb tényezői mellett egyáltalán nem egyedüli meghatározó összetevője a befogadás során végzett értelmi tevékenység: „A költészetben az értelem számára való foglalat csak egy az ezer adalék közül, mellyel a költő együttvéve mesterkedik ki azt, hogy a papírosra olyasmint szegezzen le, ami az olvasót ugyanolyan állapotba ejtse, mint aminő őbenne nyugtalankodott volt kifejeztetés után.”²⁸ Ebben az Ignotus cikkben és ebben az összefüggésben található a nevezetessé vált *A fekete zongorára* vonatkozó kijelentése is: „Akasszanak fel, ha értem. De akasszanak fel, ha hat-hét irodalomban, melyet nyelvtudással megközelíthetni: sok vers akad ilyen egész értelmű, ilyen mellet és elmét betöltően teljes kicsengésű.”²⁹ A Nyugat februári számában Ignotus ismét visszatér az Ady-versek befogadásának kérdéséhez, ekkor egy újabb jelentős meglátást fogalmaz meg, amennyiben a mű értelmi (értelmes, tartalmas jelentéssel bíró) mondanivalóját nem annyira a jelen megértői számára nyitott, hanem a jövőben felnyíló jelentésszfériként határozza meg: „egyelőre nem tudom szótári szóval elmondani, bár valósággal megértem, amit a költő mindenféle boszorkánymesterséggel megértetett velem. Mert ne feledjük: ami ma szótár, az tegnap még értelmetlenség volt [...]”³⁰ Az Ady-vers jelenbeli megértése tehát ennek a jövőben felnyíló dimenzióknak a megsejtése. Ignotus a Magyar Hírlapban közölt cikkében foglalkozik Ady magyarságának a kérdésével is. Egyrészt az irodalmi hagyomány felől próbálja elhelyezni Ady magyarságra és saját magyarságára vonatkozó kijelentéseit, s a „mit ér az ember ha magyar?” provokatív kérdés történeti előzményeit Berzsenyitől Vajdáiig jelöli ki. Ezen túl a magyarság témáját is a versek, tehát végül is a költői nyelv magyarságának a kérdéseként ragadja meg: „Ady Endre úgy tud magyarul (nem tudom, tudatosan-e), hogy senki jobban. Úgy versel magyarul, vagyis úgy lesi ki, teljes tudatossággal, a magyar mondatnak legbelsőbb lelkét, hogy senki különben.”³¹

A nyelv és a hazafiság problematikáját két nappal Ignotus említett kritikája után Göröncsi Dénes (Friedrich István) is kiemeli a katolikus Alkotmány című lapban megjelenő írásában, de egészen más kontextusban és előjellel, mint Ignotus. „Nemes ideálok, emelkedett lélek s tökéletes nyelv teszik a költőt.” – határozza meg saját költészetfogalmának alapértékeit Friedrich,³² majd hozzáteszi: „Ady Endrénél mindez majdnem teljesen hiányzik. Verseiben kínpadon vergődik, s ezerféle tortúrát áll ki a szegény magyar nyelv.”³³ Később vitába száll Ignotusszal is: „Nem tudunk felemelkedni az esztétikai értékelésnek ilyen übermenschli magaslatára; valamelyes értelmet keresünk még a versekben is – ha azonban Ignotus így módosítaná ítéletét, hogy Ady Endrének csak érthetetlen strófái tetszenek neki, ebben a kritikában lát-nánk egy kis logikát. Amely verseinek ugyanis homályos az értelme, azoknak talán becsületos és egészséges ember által is méltányolható a tendenciája, s pusztán a

²⁸ *I. m.*, 152. (Kiemelés az eredetiben.)

²⁹ *I. m.*, 153.

³⁰ *I. m.*, 160.

³¹ *I. m.*, 153.

³² *I. m.*, 154.

³³ *I. m.*, 154–155.

kifejezés eszközei gyarlók és művészietlenek, de amit értelmesen megír Ady Endre, az legnagyobbbrészt visszataszító, undok dolog, a moral insanity kifejeződése.”³⁴ Ebből a két mondatból is látható, hogy kritikája nem esztétikai, hanem kizárólag morális - tehát lényegében Gyulainál is konzervatívabb - nézőpontot érvényesít. A morális ítéleten belül fogalmazódnak meg azok a kifogások, melyek a későbbiekben is a konzervatív kritika szólamaikat jellemzik: „Nyugat-imádat”, „bordélymorál”, hazafiatlanság, önteltség, cinizmus, s már ekkor megfogalmazódik a nyílt antiszemitizmus is: „Doromb-hangú lantján a Vészi Józsefek perfid nótáit pengeti. [...] A Vésziék szájában azonban értettük azt a hazug éneket. Őket idegen nemzet szülte, ellenséges faj tradíciója lelkesítette, s a mi romlásunk, gyengülésünk nekik a zavarosban halászás hálás alkalma volt.”³⁵

Friedrich István kritikája tehát azért lényeges, mert az *Új versek* megjelenése után lényegében itt fogalmazódnak meg először és egyből igen durva hangnemben a konzervatív kritika Ady- és modernség-ellenes támadásainak azok az alaptézisei, melyeket a későbbi viták variálnak. Az Alkotmányban megjelent írás másrészt már nemcsak jelzi a vita (lehetséges) szituációját, hanem – utalva a korábbi kritikákra (Ignotus, Mohácsi Jenő írásaira) - maga is vitázik. Írásának zárlatában, mintegy konklúzióként, kétségbe vonja Ady jelentőségét, s költészetének modernségét is: „Ady Endre neve lehet fogalom, de nem a modernséget jelenti, hanem a külföld extravaganciáin kapkodó feltűnési vágyat. Jelenti azt a kritikátlan majomtermészetet, mely vonalról vonalra másolja a mi lelkünkől idegen és saját hazájukban sem méltányolt züllött vagabundusoknak érthetetlen féktelenkedéseit. Amelyik dogmának fogadja el, ami a szülőföldén is sületlen kivétel, s remeknek kiáltja ki, ami otthon csak elvetélt korcs.”³⁶ Ehhez képest sokkal árnyaltabb és kulturáltabban vitatkozó kritika jelenik meg májusban a Budapesti Szemlében. Az „- ó -” szignóval rejtett kritikus ekkor, a *Vér és arany* kapcsán konstatálja a magyar költészetben újabban mutatkozó „reformálási vágy”-at és „forrongás”-t, s a korábban megjelent pozitívan értékelő bírálatokkal szemben világosan leszögezi saját álláspontját Ady s az ő nyomán bontakozó modern líra kapcsán: „Előnyül tudják be, s eredetiségnek számítják, hogy a verselés megszokott technikáján és formáin túteszi magát. Hogy vers-alkat, mérték, rím nála nem fontos; hogy tárgyai választásában is eltér a rendestől; szóval, hogy formában, kifejezésben, tartalomban egy új korszak hajnalodását jelzi lírai költészetünk mezején. Mi ezt a hajnalodást eltvelyedésnek látjuk.”³⁷

Amikor ezek a bírálatok napvilágot láttak, 1908 januárjában és májusában, már megjelent a Nyugat, s az év őszén Nagyváradon kiadják *A Holnap* antológiát, s ezzel egy új szakasz kezdődik a magyar modernség és konzervativizmus vitájában.

³⁴ *I. m.*, 156.

³⁵ *Uo.*

³⁶ *Uo.*

³⁷ *I. m.*, 181.